

Pim Jungerius

pleit voor behoud aardkundige waarden

ARNOUD VAN DER MEULEN

Pim Jungerius is hoogleraar bij de afdeling fysische geografie aan de Universiteit van Amsterdam. In duinkringen is hij vooral bekend vanwege zijn stuifkuilonderzoek. Binnenkort gaat hij met emeritaat. De tijd die daardoor vrijkomt zal hij grotendeels investeren in het promoten van aardkundige waarden. Dit interview is de aftrap van deze campagne.

Pim kreeg als geomorfoloog voor het eerst te maken met de duinen in 1975. Zijn vakgenoot Wiggers van de Vrije Universiteit, later directeur van het RIN, vond dat hij door zijn werk te weinig buiten kwam. Pim: "Toen zijn we in de weekenden onderzoek gaan doen in 'De Blink', een duingebied bij Noordwijk. Ondanks het feit dat het gebied sinds 1956 afgesloten was voor publiek, zagen we op luchtfoto's steeds nieuwe verstuivingen. We hebben twee jaar lang elke week de veranderingen in de vorm en grootte van stuifkuilen gemeten. We ontdekten dat stuifkuilen tegen de wind in groeien en dat er natuurlijke stabilisatiemechanismen werken. Algen leggen de stuifkuilen vast. Bovendien ontstaat een helmduin in het midden, wanneer een stuifkuil een bepaalde vorm of grootte krijgt. Sinds dat bekend is, hebben beheerders enorm bespaard op het vastleggen van duinzand. Hierbij moet wel opgemerkt worden, dat door vermesting de algen de laatste decennia mogelijk beter in staat zijn stuifkuilen vast te leggen." Naast het onderzoek aan kustduinen heeft Pim zich onder andere bezig gehouden met bodemerosie in Afrika. Pim: "Bovendien heb ik met mijn vrouw (ook een fysisch geograaf) in opdracht van RIZA duinvorming langs de Waal gekarteerd. Daar zie je net als aan de kust verschillende duinvormen, alleen

de processen spelen op een andere tijdschaal. Duidelijk zichtbaar was de relatie tussen de vorm van de planten waar de duinen omheen ontstaan en de vorm van de duinen.

Aardkundige waarden

Veel van de natuurlijke terreinvormen in Nederland zijn verdwenen. Om verdere aantasting van het landschap tegen te gaan, dienen gebieden met zeldzame en kenmerkende terreinvormen beschermd te worden. Deze terreinvormen worden gezien als aardkundige waarden. Dat zijn geologische, geomorfologische en bodemkundige verschijnselen of processen waaraan een zekere betekenis is toegekend. Pim: "Bij ingrepen in het landschap wordt in het algemeen te weinig op aardkundige waarden gelet. Vanwege de relatie tussen ecologie en landschap verwacht je dat ecologen en geomorfologen hierin op één lijn staan. Soms is dat echter niet zo. Bij natuurontwikkeling denkt men vaak dat de geomorfologie gewoon even meegenomen kan worden. Daar ben ik het niet mee eens! Van ecologen mag niet verwacht worden dat ze de geomorfologie een volwaardige plaats geven in hun afwegingen. Voor ingrepen in het landschap moeten naast ecologen ook geomorfologen geraadpleegd worden. En dat zeg ik echt niet omdat ik een baantje zoek. In veel gevallen, zoals bij de natuurontwikkeling op Lentevreugd, zou ik gewoon gratis advies geven, als ze het me maar zouden vragen."

Volgens Pim ligt het gebrek aan aandacht voor aardkundige waarden gedeeltelijk aan de Aardkundigen zelf. Pim: "We zijn veel te laat begonnen de aardkundige waarden onder de aandacht te brengen. Geomorfologen zijn over het algemeen anders bij hun vakgebied betrokken dan biologen. Die houden zich vaak, buiten hun werk om nog bezig met hun vakgebied. Ze gaan bijvoorbeeld vogels of planten inventariseren. Bij geomorfologen kom je dat toch minder vaak tegen. Bovendien doen veel Nederlandse geomorfologen liever onderzoek in landen aan de Middellandse zee of in Groenland, dan in Nederland. Rijkswaterstaat heeft mij destijds verzocht uit te laten zoeken welke effecten intensivering van de duwbakvaart zou hebben op de rivierovers. Het was moeilijk om iemand voor dat onderzoek te vinden. Ook voor onderzoek aan de duinen lopen de meeste Nederlandse geomorfologen niet warm."

Duinzoom en kust

Een voorbeeld van een ingreep waarbij de noodzakelijke geomorfologische begeleiding volgens Pim heeft ontbroken is de inrichting van een graslandge-

Pim Jungerius: "Het ecosysteem is gebonden aan de vorm van het landschap. Als je een gebied inricht 'voor de natuur', moet je dat zo natuurgelukkig mogelijk doen. Daarvoor is historisch en/of geomorfologisch advies noodzakelijk. Als je zo maar een shovel het gebied instuurt is dat net zoals herbobossen met plastic kerstbomen". (foto: Pim Jungerius).

Geen onderzoek zonder piketpaaltje, zoals hier op Terschelling, waar de hoogleraar persoonlijk de eerste paal slaat (foto: Pim Jungerius).

bied ten noorden van Castricum. Gerrit Walstra schreef hierover in Duin (98:1, blz. 19), dat het gebied is ingericht voor de natuur en dat een groot deel van het gebied met een shovel is afgegraven tot een grote weidepoel met drassige oevers. Pim: "Het ecosysteem is gebonden aan de vorm van het landschap. Als je een gebied inricht 'voor de natuur', moet je dat zo natuurgetrouw mogelijk doen. Daarvoor is historisch en/of geomorfologisch advies noodzakelijk. Als je zo maar een shovel het gebied instuurt is dat net zoiets als herbebossen met plastic kerstbomen."

De dynamiek aan de kust voldoet aan geomorfologische wetten. In zijn artikel 'De Zeereep rond 1600' (Duin 97:1, blz. 14) merkte Pim op, dat aanwas en afbraak van de zeereep elkaar langs de Hollandse kust in ruimte en in tijd afwisselen. Incidenteel vinden doorbraken plaats, maar de wind trekt de zeereep altijd weer recht. In een natuurlijke situatie ontstaan stuifkuilen hoger op de zeereep. Dat zou je bij natuurherstel moeten bevorderen. Op basis van deze kennis heeft Pim twijfels over het voortbestaan van de kerf in de zeereep bij Schoorl. Ook bij dit soort experimenten is een grotere inbreng van geomorfologen noodzakelijk.

Kritisch wordt de aanleg van een stuifkuil in Midden-Herenduin (gemeente Velsen) gevolgd door Pim. "Als onze vakgroep een onderzoek heeft gedaan, voorafgaand aan herstel van een oude verstuiving, dan blijven we er bij de uitvoering met onze neus bovenop staan (foto: Pim Jungerius).

Soms gaat het goed

Er zijn ook projecten, waarbij wel geomorfologisch advies is gevraagd. Pim: "Onze vakgroep is betrokken bij het herstel van de natuurlijke verstuivingen bij Schoorl en bij effectgerichte maatregelen tegen vergrassing in droge duinen bij onder meer Eldorado op Terschelling. Oude stuifkuilen worden weer open gegraven. Dat is de juiste manier van natuurherstel: niet de geomorfologie wel even meepakken, maar het abiotische deel goed herstellen, onder aardwetenschappelijke begeleiding! Na de ingreep blijven wij er met onze neus bovenop staan. De projecten worden zo uitgezocht, dat er ook wetenschappelijk onderzoek aan gedaan kan worden."

Zandsuppleties, als alternatief voor het vastleggen van de zeereep, zijn uit het oogpunt van de aardkundige waarden wenselijk. Er wordt ook al geëxperimenteerd met vooroeversuppleties (= zandsuppletie voor de kust in plaats van op het strand). Dat lijkt nog meer op de natuurlijke gang van zaken. Door de toegenomen veiligheid van de kust is op Ameland een experiment mogelijk met een kerf in de zeereep, waar de wind vrij spel krijgt. Ook hierbij zorgt onze afdeling voor geomorfologische begeleiding. Omdat in zo'n situatie een paraboolduin ontstaat spreken we van parabolisering van de zeereep.

Ingrepen buiten de duinen

Ook bij beekherstel (= opnieuw meanders in beken aanbrengen) en het graven van vennen is geomorfologisch advies noodzakelijk. Bij het opnieuw aanbrengen van meanders in beken moet gezocht worden naar overeenstemming met de wetmatigheden waaraan natuurlijke meanders voldoen. Vennen als producten van natuurbouw moeten aardkundig gezien inpasbaar zijn. Pim: "In Brabant wordt een gave dekzandrug afgegraven, ten behoeve van de zandwinning. Er worden wat poeltjes achtergelaten, die dan vennen worden genoemd, maar dat vind ik geen natuurontwikkeling."

Geomorfologen in actie

Er wordt inmiddels flink aan de weg getimmerd op het gebied van de Aardkundige waarden. In Utrecht zijn inmiddels twee aardkundige monumenten geopend. Eind vorig jaar is de Stichting Platform Aardkundige Waarden opgericht. Doel van de stichting is zoeken naar mogelijkheden voor behoud van aardkundige waarden en aandacht vragen voor deze waarden.

Dit voorjaar is de Klankbordgroep Aardkundige Waarden opgericht, waarvan Pim voorzitter is. Pim: "De klankbordgroep houdt zich bezig met de beleidsmatige aspecten van de aardkundige waarden. We willen uitzoeken of er draagvlak is voor behoud van aardkundige waarden".

Een dertigtal organisaties op het gebied van natuur en landschapsbeheer, toerisme en recreatie is betrokken bij het overleg, waaronder ook de Stichting Duinbehoud! De uitkomsten van het beraad dienen als basis voor een beleidsplan "Aardkundige Waarden" van het Ministerie van LNV.

Prof. Dr. P.D. Jungerius is Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam bij de opleiding fysische geografie en bodemkunde.